

СТАНОВИЩЕ

**от Професор Радка Иванова Масалджиева, дм
Медицински университет – Пловдив, Катедра „Управление на здравните грижи“**

За дисертационен труд за присъждане на образователната и научна степен 'доктор' професионално направление 3.2. Психология, докторска програма по „Клинична психология“

СОФИЙСКИ УНИВЕРСИТЕТ „СВ. КЛИМЕНТ ОХРИДСКИ“, КАТЕДРА „КЛИНИЧНА ПСИХОЛОГИЯ“

Автор: *София Пламенова Димитрова*

Тема: *„Особености на когнитивния модел при социална тревожност“*

Научен ръководител: доц. Павлина Петкова, д.м.

1. Общо представяне на процедурата и докторанта

Представеният комплект материали на електронен носител е в съответствие с Процедурата за придобиване на ОНС „доктор“ в СУ „Св. Климент Охридски“.

В автореферата докторантката е предоставила информация за общо 9 публикации, от които 3 по проблематиката на дисертационния труд, две от тях – под печат. От останалите 6 публикации – 3 са свързани с тематиката на дисертационния труд. Дисертантката има и 5 участия в научни конференции и конгреси, включително международни. Няма достатъчно данни дали представените на тях разработки са публикувани.

Представяне на докторанта:

София Пламенова Димитрова е родена през 1986 година. Тя е бакалавър по психология, с диплома от St. John's University, New York, USA и магистър по Клинична и консултативна психология от Софийски Университет „Св. Климент Охридски“ (2013 г.).

Участвала е в следдипломно обучение в EMDR - I и II ниво и обучение в техниката Image Rescripting, проведени от Българска асоциация по когнитив-

но-поведенческа терапия в последните години. Членува в Дружеството на психолозите в България и в Българската асоциация по когнитивно - поведенческа терапия.

Работила е като учител по психология и психолог на самостоятелна практика.

Наличните данни за досегашното професионално обучение и развитие на докторантката показват трайни интереси към клиничната психология и психотерапията, както и доказани умения за провеждане на проучвания и изготвяне на научни публикации.

2. Актуалност на тематиката

Рецензираният научен труд е посветен на социалната тревожност според когнитивния модел. Специално внимание се обръща на чувството за хумор като адаптационен механизъм при тревожност.

Социалната тревожност се проучва в научната литература през различни подходи и модели. Особен интерес в последните години представлява ролята на когнитивните процеси и тяхното директно и индиректно влияние върху проявите на социална тревожност (Gkika et al., 2018). Избраната за разработване тема е актуална и значима. Нейното теоретично и експериментално изследване повлиява възможностите за по-добро разбиране на недостатъчно изяснените аспекти по отношение на генерирането на тревожност в социални ситуации и на нейните компоненти, а също и по отношение на механизмите и участващите в тях процеси, в значителна степен когнитивно медиранни.

Актуалността на тази проблематика поставя високи изисквания към приноса на всяко ново проучване. Осъщественото в настоящия труд отговаря на поставените изследователски въпроси, но и поставя допълнителни въпроси, на които да се търси отговор в бъдещи проучвания. В този смисъл е важно да се признае неговата полезност по отношение оценката и терапията на социалната тревожност при възрастни.

3. Познаване на проблема

Авторката на дисертационния труд демонстрира широко познаване на изследваната проблематика, което ѝ позволява да представи в теоретичния обзор социалната тревожност през налични досега данни за нейната етиология и на фона на други тревожни разстройства. Подробно се анализират схващанията за ментализацията и чувството за хумор, както и когнитивния модел - концептуална рамка на настоящия труд, и методите и формите на когнитивно-поведенческата терапия.

Детайлното познаването на темата, по която е осъществено проучването и на използваните психологически и статистически методи е ясно демонстрирано при анализа на резултатите и особено при качествения анализ.

4. Методика и организация на изследването

Целта и хипотезите на експерименталното проучване са ясно формулирани и подробно описани. Предимство на изследването е уточняването на хипотезите и методите след провеждане и анализ на две пилотни проучвания.

Избраният инструментариум включва:

1. клинична оценка от психиатър и клиничен психолог
2. скали за социална тревожност, дисфункционалните тревожни мисли, копинг стратегии, степен на дисоциация и чувство за хумор като метакогнитивна способност.

Използваните скали и предварителните данни за техните психометрични качества са подробно описани.

Изследвани са 74 души – 30 мъже и 44 жени, от две групи – клинична и контролна.

Статистическите методи – описателна статистика, корелационни и регресионни анализи, факторен анализ, методи за сравнение на средни и за анализ на вътрешна консистентност напълно съответстват на поставените цели.

Дизайнът на изследването включва и метод „проучване на случай“ за част от клиничната извадка, където е направен качествен анализ.

5. Характеристика и оценка на дисертационния труд и приносите

Представеният за рецензиране дисертационен труд съдържа общо 232 страници. Разделен е на увод, четири глави и библиография.

Четирите глави съдържат литературен обзор, цел, хипотези и задачи, инструментариум, резултати, дискусия и приложения. В приложение са представени таблици и фигури, които отразяват статистическия анализ.

Литературният обзор следва структурата на темата с фокусиране към проблемните ѝ области. Накратко са представени видовете тревожни разстройства, тяхната честота и рисковите фактори за тях. Обяснено е значението на когнитивните фактори за тревожните разстройства. Социалната тревожност и проблемната ментализация са подробно обсъдени. Анализирани са научни проучвания за взаимовръзката между социална тревожност и чувство за хумор, като по този начин се аргументира последващата работа по формулиране на хипотезите и планиране на обработката на получените резултати. Дисертантката показва задълбочено разбиране на схващанията за структурата и приложението

на когнитивния модел в норма и патология. Като естествено продължение идва изложението на литературния обзор относно копинг стратегиите и защитните механизми, които са съпоставени.

Разделът за терапевтичните подходи при пациенти със социална тревожност е поредното доказателство за експертизата на докторанката в областта на психотерапията и умението ѝ да анализира. Най-подробно, съответно на темата на настоящия труд, е обсъдена когнитивно – поведенческата терапия.

Целият обзор показва, че авторката е направила добросъвестно изчерпателно проучване и е представила множество емпирични данни от различни автори, които са задълбочено анализирани.

Резултатите от количествения и качествения анализ са последователно описани.

В най-общ план получените резултати потвърждават направените хипотези относно свързаността на:

1. високите нива на тревожност със способността за ментализация и по-конкретно с разбирането хумора;
2. социалната тревожност и дезадаптивните копинг стратегии и незрелите защитни механизми.
3. високата тревожност и дисфункционалните мисли.

Специално държа да отбележа едно от водещите предимства на настоящия труд:

В различни области на психологията от доста време се оформя тенденция за превес на статистическата обработка и количествения анализ. Това става основа оценката на проучванията от рецензентите да отразява в най-голяма степен математическата компетентност и сложност. Неизбежно теоретичният анализ отива на заден план. В настоящата дисертация е различно – количествените методи и анализи заемат подобаващо място, но наред с това дисертантката е направила подробно събиране и обсъждане на данни за поредица от случаи, които са обобщени, с цел да се изведат тенденции. Това е благодатна основа и за бъдещи проучвания.

Установени са:

- позитивна връзка между социалната тревожност и тревожните мисли;
- роля на личностови предиспозиции за използването на защитни механизми;
- средни или ниски нива на активните копинг стратегии „решаване на проблем“ и „търсене на социална подкрепа“ при висока тревожност;

- влиянието на качествата на грижата за порастващото дете върху връзката висока социална тревожност – ниска чувствителност към хумора.

Получените резултати са обобщени в дискусиата, където е направено обсъждане по няколко линии: 1. Социална тревожност - тревожни мисли - отношение към хумора и неговата социална употреба. 2. Социална тревожност - склонност за използване на стратегията избягване – склонност за използване на стратегията решаване на проблем. 3. Социална тревожност - проява на незрели защити (блокаж, фантазия и дисоциация).

Дисертантката е посочила като ограничение на проучването неговия среден дизайн.

Изведени са и насоки за бъдещи проучвания.

Дисертационният труд се основава на 142 източника, на български и английски език, преобладаващо след 2000 година.

В обобщение работата на София Димитрова е интересно съчетание на теоретичен анализ със сравнителен експеримент, интерпретиран с количествени и качествени методи, който обогатява както диагностичната, така и терапевтичната практика за социалната тревожност. Изведените от това теоретични и практико-приложни приноси са напълно релевантни на параметрите на извършената работа, посветена на когнитивните и емоционални измерения, личностовата зрялост, защитните механизми и копинг стратегиите при социалната тревожност. Осъщественият факторен анализ на използваните скали е принос с практически характер за България.

6. Преценка на публикациите и личния принос на докторанта

Дисертантката е първи автор на пет от описаните в автореферата публикации. Авторството на настоящия труд изглежда безспорно, на фона на активната публикационна активност на Димитрова от последните години. Работата показва знания и умения за самостоятелно провеждане на проучване, обработка на данни, интерпретация на резултати и формулиране на изводи .

Препоръки имам към някои пропуски по отношение на термини и цитирането в текста, които са обясними с кратките срокове и големия обем информация.

7. Автореферат

Авторефератът отговаря на изискванията. Освен основните резултати са представени и част от теоретичните анализи.

ЗАКЛЮЧЕНИЕ

Представеният дисертационен труд на София Пламенова Димитрова съдържа *научни и научно-приложни резултати, които представляват принос в науката* и отговарят на изискванията на Закона за развитие на академичния състав в Република България (ЗРАСРБ) и Правилника за прилагане на ЗРАСРБ.

Поради всички гореизложени от мен оценки и коментари, убедено давам своята *положителна оценка* за проведеното изследване, постигнатите резултати и формулираните приноси, представени от дисертационен труд и автореферат и *предлагам на почитаемото научно жури да присъди образователната и научна степен 'доктор'* на София Димитрова в докторска програма по Клинична психология.

22.12.2021 г.

Изготвил становището:

Професор Радка Масалджиева, дм